

Беатрис Бойкова / Beatris Boykova

**НОРМАТИВНИ ОСНОВАНИЯ И ОБХВАТ
НА СЕЛСКИТЕ И НЕОБЛАГОДЕТЕЛСТВАНИТЕ
РАЙОНИ В СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ**

**Normative Grounds and Scope of Rural and
Disadvantaged Areas in Northern Bulgaria**

Abstract: This paper specifies the place of rural and disadvantaged areas in EU regional policy, as well as the regulatory framework for defining certain areas in Northern Bulgaria as rural and disadvantaged. Attention is also paid to the spatial scope of rural and disadvantaged areas in Northern Bulgaria and their overlap in territorial terms.

Keywords: rural areas, disadvantaged areas, Northern Bulgaria.

Различията в природните условия и историческото развитие на отделните европейски райони са сред основните фактори за формиране на регионалните различия в страните от ЕС. Регионалната политика е насочена към преодоляване на породените от тях големи различия в нивото на социално-икономическо развитие и за подпомагане на изоставащите райони. Съществена част от средствата на регионалната политика са фондовете (Кохезионен, Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони и др.), чрез които ЕС подпомага създаването на работни места, конкурентоспособността на бизнеса, икономическия растеж и подобряване качеството на живот в отделните райони.

Изоставането в регионалното развитие се изразява в недоразвито селско стопанство, западаща индустрия, спад на заетостта и доходите, неразвита инфраструктура и други неблагоприятни характеристики.

Важно място в регионалната политика на ЕС намират селските и т.нар. необлагодетелствани райони, които, поради факта, че са сред по-слабо развитите в социално-икономическо отношение, са обект на финансова подкрепа по определени мерки, заложен в Програмата за развитие на селските райони, като подпомагането се осъществява от Европейския земеделски фонд.

Според Д. Симеонов и Г. Петров¹ селските райони по същество са неформална териториална структура, в която се включват *n* на брой териториални единици, отличаващи се по обхват, степен на социално-икономическо развитие и вътрешни различия. Същите отбелязват, че в европейското законо-

дателство и практика няма единно определение за селски район, а всяка страна използва национална дефиниция.

Различията при дефиниране на тези райони в отделните европейски държави С. Георгиева² отдава на разнообразието по отношение на историята, традициите, природните и културните особености на отделните страни членки.

У нас селските райони са регламентирани с *Наредба 14 за определяне на населените места в селски и планински райони от 2003 г.*, в която е записано, че: „Селски райони са общините, на чиято територия няма град с население над 30 000 души и гъстотата на населението е под 150 жители на кв. км“, съгласно което от 265 общини в България, 233 (разпределени в 27 от 28-те области) се определят като селски райони или това е над 80 % от територията на страната. Съответно, тези райони обхващат и по-голямата част от Северна България (*Фиг. 1*).

Фигура 1. Териториален обхват на селските райони в Северна България според Наредба 14 за определяне на населените места в селски и планински райони от 2003 г.

Селските райони заемат общо около половината от територията на ЕС. Същите най-често са обект на подпомагане, защото се нареждат сред неблагоприятните, с БВП много под средното за съюза. Подпомагането им се осъществява с цел да се повиши нивото на заетостта и качеството на живот чрез подобряване конкурентоспособността на селското стопанство (подкрепа за иновации и разработване на нови продукти), а също така и чрез създаване на работни места извън този сектор (нови предприятия и развитие на туризма), изграждане на основна инфраструктура и създаване на връзки между градовете и селските райони.

Според П. Маринов³ първите мерки за развитие на селските райони са насочени към модернизация на стопанствата, насърчаване или прекратяване на селскостопанската дейност, професионално обучение на земеделските производители и др. По-късно към тях се прибавя и директива, свързана с планинското селско стопанство и неблагоприятните райони, заменена от

Регламент (ЕО) № 797-1985 г. относно подобряване ефикасността на земеделските структури. Въвеждат се също така и мерки за насърчаване инвестициите в селското стопанство, установяването на млади земеделски производители, подкрепа за планинското селско стопанство и това в други необлагодетелствани райони.

Големият обхват на селските райони в България до голяма степен предопределя териториалното припокриване с необлагодетелстваните, които са изправени пред специфични предизвикателства.

Необлагодетелстваните райони се обособяват с цел обезщетяване на земеделските производители за загубите, които търпят като последица от природните ограничения, като се смята, че тези компенсаторни плащания ще спомогнат за устойчивото управление на земеделието. След влизането на България в ЕС българското законодателство и нормативните ни документи са хармонизирани с европейските. Като една от основните насоки на Общата селскостопанска политика на ЕС „необлагодетелствани райони“ бяха дефинирани и в нашата страна.

В Регламент (ЕО) № 1257/1999 на съвета от 1999 г. за подпомагане развитието на селските райони от Европейския фонд за ориентиране и гарантиране на земеделието (ФЕОГА) е очертана рамката на критериите, според които се дефинират необлагодетелстваните райони. Според този регламент те се разделят на три групи – планински, други необлагодетелствани райони и райони със специфични неблагоприятни условия. Критериите за определянето им са надморска височина, наклон на терена или съчетание от тези два фактора – за планинските и слабо плодородни земи, негодни за обработване – за районите с ограничения, различни от планинските.

При класифицирането на необлагодетелстваните райони държавите членки на ЕС следва първо да използват критерии, които са свързани с неблагоприятните за земеделското производство екологични и климатични условия, а след това при определени случаи към тях да добавят социално-икономически критерии, отразяващи социалните и структурите промени в земеделието в съответния район, като например миграции, застаряване на населението и заетите в земеделието, затруднен достъп до обществената инфраструктура, обезлюдяване и т.н. Критериите трябва да бъдат съобразени с условията във всяка страна членка.

Според И. Янакиева и С. Велев⁴ в отделните европейски страни се наблюдават различия в използваните показатели по критериите надморска височина и наклон на терена. Например населените места в планинските необлагодетелствани райони на Гърция трябва да имат минимум 800 м н.в. и среден наклон над 20%. В Испания изискването е за 1000 м н.в. и поне 20% наклон, а в Полша – над 500 м н.в. и наклон минимум 15% и т.н., като това се дължи именно на различията в природните условия между отделните страни членки.

За пръв път у нас необлагодетелстваните райони се определят за целите на Програмата за развитие на селските райони 2007–2013 г., като се разделят

на планински и такива с ограничения, различни от планинските. Това са територии с изключително природно (разнообразен растителен и животински свят, природна атрактивност, защитени територии) и културно богатство.

Критериите и показателите за определяне на необлагодетелстваните райони в България и техния териториален обхват се уреждат с *Наредбата за определяне на критериите за необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват*, която е в сила от 26.02.2008 г., изменена и допълнена през февруари 2020 г.

Според тази наредба планински райони са землищата на населените места, които отговарят на поне един от следните критерии и показатели:

1. средна надморска височина минимум 700 m;
2. среден наклон на терена минимум 20%;
3. средна надморска височина минимум 500 m в комбинация със среден наклон на терена минимум 15%.

Между споменатата вече *Наредба 14 от 2003 г.* и *Наредбата за необлагодетелстваните райони от 2008 г.* има известни различия в разбирането за планински район – и по-точно при критерия надморска височина, като според първия документ средната надморска височина трябва да е минимум 600 м, а според втория – 700 м.

Райони с ограничения, различни от планинските, са землищата на населени места, определени в съответствие с чл. 32 от Регламент (ЕС) № 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 г. относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1698/2005 на Съвета (Регламент (ЕС) № 1305/2013) (ОВ, L, бр. 347 от 20 декември 2013 г.). Критерият, на който те трябва да отговарят, е следният: „да са със среднопретеглена категория на земеделските земи шеста или по-неблагоприятна“. Земеделските земи се категоризират в 10 бонитетни категории според редица природни и други условия, а именно: продуктивните възможности на почвите, климатичните условия, релефните характеристики, технологичните качества на земята, пригодността ѝ за производство на различни видове растителна продукция и наложените ограничения на земеползване. Категориите, от своя страна, се определят според средния бонитетен бал и са упоменати в *Наредбата за категоризиране на земеделските земи при промяна на тяхното предназначение*. Землищата на населените места със слабопродуктивни земеделски земи са тези, при които среднопретеглената категория на земеделската земя е съответно от шеста до десета вкл.

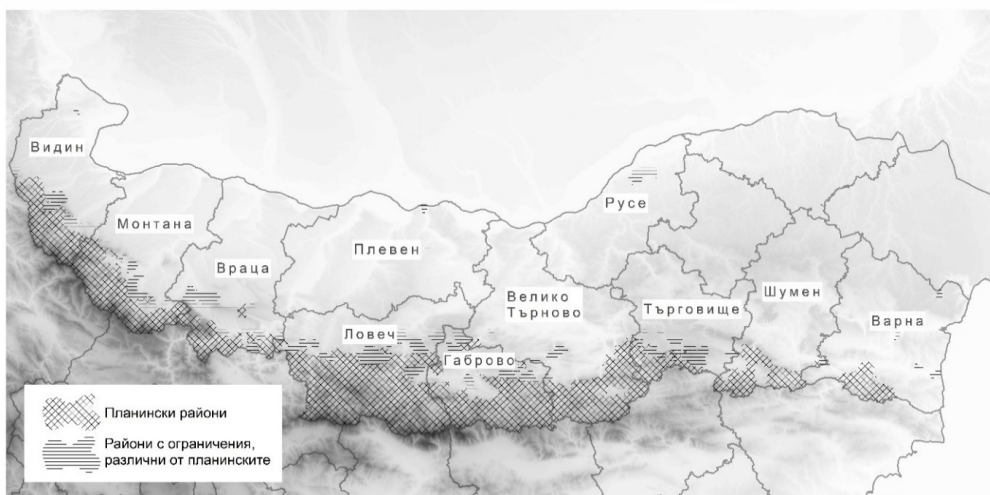
Бонитетният бал е относителната оценка на конкретни почвено-климатични условия спрямо пригодността на земята за отглеждане на определена селскостопанска култура, а средният бонитетен бал се явява средна относителна оценка на конкретни почвено-климатични условия спрямо пригодността на земята за отглеждане на широк набор от селскостопански култури.

Наред с категорията на земеделската земя са въведени и други показатели, които позволяват причисляването на определени землища към необлагодетелстваните райони – средна надморска височина и среден наклон на терена. Всички тези показатели се определят като среднопретеглена величина за територията на землище.

Според Наредба за необлагодетелстваните райони, землища или група от землища, които са съседни на планинските и имат минимум 90% граница с тях, също могат да бъдат причислени към необлагодетелстваните.

Определянето на районите с природни ограничения, различни от планинските, се извършва по „Насоки за прилагане на общи критерии за определянето на тези земеделски земи“, които са разработени от изследователски център към Европейската комисия. В тези насоки са заложили следните групи критерии: почви, климат и терен. При определянето им има определен праг, според който ограниченията трябва да обхващат над 60% от земеделската земя на ниво „землище“. Прилагат се също и критериите „сухота“ – по отношение на климатичните ограничения и „нормална производителност на земята“ – по отношение на почвените критерии. Според С. Русева и др.⁵ данните за нормалната производителност на земята дават най-точна представа за недостатъците ѝ и за технологичните пречки, които земеделските производители срещат при извършване на селскостопанска дейност. Производителността на българските земи също се определя чрез бонитетната им оценка.

Териториалният обхват на необлагодетелстваните райони се определя от Наредбата от 2008 г. и включва землищата, поименно изброени в Приложение 1. – за планинските райони и Приложение 2. – за районите с ограничения, различни от планинските. Пространственият обхват на необлагодетелстваните райони в Северна България, според Наредбата от 2008 г., е представен на **Фигура 2**.

Фигура 2. *Пространствен обхват на необлагодетелстваните райони в Северна България според Наредбата за определяне на необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват от 2008 г.*

През 2020 г. по предложение на министъра на земеделието, храните и горите и с Постановление на Министерски съвет са направени някои промени в териториалния обхват, определен в *Наредбата от 2008 г.* Това се налага във връзка с използване на съвременните граници на ниво LAU 2 и извършването на някои промени в АТУ на страната като закриване на населени места, присъединяване на едно землище към друго, отделяне на землища и отстраняване на други технически несъответствия. След направените изменения и допълнения в териториалния обхват, необлагодетелстваните райони в Северна България включват територията на 261 населени места (в това число 230 в планински райони и 31 в райони с ограничения, различни от планинските), разположени в 42 общини от 11 области – Варна, Велико Търново, Видин, Враца, Габрово, Ловеч, Монтана, Плевен, Русе, Търговище, Шумен. В областите Добрич, Разград и Силистра липсват населени места, определени като необлагодетелствани. В областите Плевен и Русе като такива са определени едва четири населени места, съответно 2 в Плевенско и 2 в Русенско. За сравнение, в Южна България необлагодетелстваните райони обхващат части от 13 области, като само в област Благоевград са определени над 250 землища, оформящи такъв район.

Териториално припокриване на необлагодетелстваните и селските райони в Северна България отсъства само при тези необлагодетелствани населени места (39 от 261), попадащи в общините Видин, Враца, Ловеч, Габрово, Велико Търново, Свищов, Русе, Търговище, т.е. в 8 от 42-те общини с такива. В общините Трявна и Априлци практически всички населени места отговарят на поне един от критериите за необлагодетелствани (планински) райони. В община Тетевен изключение прави едно, а в общините Троян, Чипровци и Чупрене – две населени места.

Териториалният обхват на районите с ограничения, различни от планинските е обвързан и с разпространението на типовете почви в България. Според М. Георгиев⁶ териториалното разпространение на почвите у нас се обуславя от хоризонталното и вертикално зонироване на климатичните условия, режима на влагата и термичното ниво. Разглежданата територия, т.е. на север от Стара планина, се характеризира с умереноконтинентален климат и попада в обхвата на континентално-степната и лесостепната ивица на източноевропейската провинция. В обсега на Севернобългарската лесостепна зона широко разпространени са следните зонални почвени типа: черноземи и сиви горски почви. Първите заемат по-голямата част от Дунавската равнина, а вторите са широко разпространени в Предбалкана и най-високите части на Източната Дунавска равнина. Това са едни от най-плодородните почвени типове у нас, като за най-плодородни се смятат черноземите, които са от значителна важност. Характеризират се с най-високо ефективно плодородие, благоприятни физични, химични и биологични свойства и високо съдържание на хумус и азот, поради което над 90% от площите, които те заемат, са ценни обработваеми земи. Това е и причината за почти пълното отсъствие на землища с ограничения, различни от планинските в Дунавската равнина. В допълнение, тъй като планинска

е южната и основно югозападната част на страната, необлагодетелстваните райони в Северна България са със значително по-малък обхват в най-южната, старопланинска част.

Съвместният изследователски център и Главна дирекция „Земеделие и развитие на селските райони“ към Европейската комисия взимат активно участие в процеса на определяне териториалния обхват на районите, които са засегнати от значителни природни ограничения. Дейността на съответните център и дирекция, обособени към въпросната комисия, е свързана с провеждане на срещи с научните институти, ангажирани с дейности по предефиниране на районите според зададените критерии и проследяване на извършеното от тях.

Необлагодетелстваните райони включват предимно слабопродуктивни земи, които според Г. Гергов, А. Георгиев и Ц. Цветков⁷ са съставна част от производителните сили, а целесъобразното и ефективното им използване се явяват предпоставка за ускореното развитие на националното стопанство и преди всичко на земеделието, което налага рационалното използване на земята, запазването ѝ като основно средство при непрекъснатото възстановяване и повишаване на нейната плодородност. Доста често поради слабата си продуктивност тези земи биват изоставяни, тъй като изискват повече средства и усилия за обработка, а съответно и произведената продукция се оскъпява значително.

Поради наслагването на редица проблеми (обезлюдяване, застаряване на населението, незавидното състояние на инфраструктурата и др.) изоставянето в развитието на Северна България⁸ е особено видимо в планинските райони. Те имат належаща нужда от подпомагане, за да се намалят съществените социално-икономически и демографски диспропорции.

С регламентирането на землищата, попадащи в териториалния обхват на необлагодетелстваните райони, се очертава кръгът на стопанските субекти кандидати за финансово подпомагане, чрез което да се стимулира земеделската производителност в необлагодетелстваните райони. През програмния период 2014–2020 г. подпомагането се извършва по мярка 13 „Плащания за райони с природни или други специфични ограничения“ и съответно Подмярка 13.1 „Компенсационни плащания в планински райони“, на които отговоря съответната община и населено място. В нормативната уредба на отделните страни членки са заложили различаващи се изисквания, основно поради специфичните природни условия. С нормативните документи, освен че се уточняват критерии, се определя и териториалният обхват на същите тези райони. На територията на България, и в частност в северната част на страната, необлагодетелстваните райони припокриват селските в териториално отношение преди всичко в южния, старопланински пояс. Възприетите критерии са и водещата причина необлагодетелстваните райони в Северна България да са по-малко от тези в Южна, а в области като Добрич, Разград, Силистра, Русе и Плевен (където са разпространени най-плодородните почви) съответно да липсват такива или броят им да е незначителен. Нормативните основания са допринесли за

това по-голямата част от определените като необлагодетелствани райони на Северна България да са разположени по северните склонове на Стара планина, където теренът затруднява обработката на земята, климатът се характеризира с добре изразени континентални черти (голямо годишно колебание на t° , по-дълго задържане на снежната покривка и т.н.), а почвите са по-малко плодородни. Всичко това затруднява и оскъпява обработката на земята, поради което често се стига и до изоставяне на тези райони. Освен за развитието на селското стопанство, природните условия създават трудности и при изграждането на нужната инфраструктура (транспортна и др.), което от своя страна прави районите непривлекателни за инвеститори.

Фактичeskото очертаване на необлагодетелстваните райони на Северна България разкрива по-скоро разкъсана зона, която е по-компактна в западната и средната старопланинска част, с „анекси“ – отделни землища на населени места като например с. Плакудер, община Видин, с. Асеново и с. Церковица, община Плевен, с. Николово и с. Проселна, община Русе и др. на север от тази зона.

Определянето на селските и необлагодетелстваните райони е от първостепенно значение за идентифицирането на проблемите на тези райони и за търсенето на начини за тяхното преодоляване. Определянето на селските райони първоначално е насочено към земеделските производители, тъй като именно земеделието е една от основните стопански дейности в тях. Необлагодетелстваните райони както в България, така и в ЕС се определят с цел подпомагане и компенсиране на земеделските производители, които търпят загуби поради природните ограничения, затрудняващи обработката на земята и влияещи на нейното плодородие. Разграничаването на тези райони е от значение още и за стопански субекти, инвестиращи в сектори различни от селското стопанство, и за живущите в районите с природни и други ограничения, тъй като ЕС насърчава инвестирането и създаването на работни места в тези райони.

Справедливото определяне на необлагодетелстваните райони е от особено значение както за земеделските производители, така и за населението в тези райони, което има същите потребности, каквито и населението на градските райони – работни места, удобни връзки с градовете, съвременна инфраструктура, качествено образование, здравеопазване и пр. В противен случай жителите на тези райони са принудени да мигрират, което само по себе си води до обезлюдяване на територията.

За по-ефективното решаване на проблемите на селските и необлагодетелстваните райони и за значително намаляване на различията им спрямо други райони се очаква както увеличаване на финансовата подкрепа, така и разширяване на териториалния им обхват. Това разширяване може да стане като към сега определените територии се присъединят съседни – като например с. Протопопинци, община Чупрене, и обградени населени места, каквито са селата Марян, Палици, Руховци и Чакали в община Елена, и други подобни. Присъединяването на съседни и обградени населени места може да стане със

сnižаване праговете на надморската височина за планинските необлагодетелствани райони, тъй като според физикогеографите нископланинският височинен пояс започва от 600 м н.в., каквато е и минималната граница, посочена в *Наредба 14 от 2003 г.*, а в *Наредбата за определяне критериите за необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват* минималният праг е 700 м. Населените места, които са обградени от необлагодетелствани територии също биха могли да бъдат присъединени към тях, тъй като са потърпевши от състоянието на съседните територии (влошени инфраструктура и връзки с градските райони, липса на работни места и т.н.), водещо и до тяхното обезлюдяване.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

1 **Симеонов, Д., Г. Петров.** Регионални различия в селските райони с планински селища. – В: Сб. от Научна конференция „България, българите и Европа – мит, история, съвремие“, В. Търново, 1 ноември 2006. Ред. колегия: С. Дерменджиева и др. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2007, 215–228.

2 **Георгиева, С.** Дефиниране на селските райони. – Проблеми на географията, 2018, 1-2, 35–51.

3 **Маринов, П.** Природноресурсен потенциал в селските райони на Южен централен район. Пловдив, 2018.

4 **Янакиева, И., С. Велев.** Критерии за дефиниране на планинските необлагодетелствани райони. – Икономика и управление на селското стопанство, 2006, 51/2, 9–16.

5 **Русева, С. и др.** Методични подходи за определяне на почвените индикатори за дефиниране на земеделските райони в България с природни ограничения, различни от планинските. – Почвознание и агрохимия, 2020, 54/4, 82–95.

6 **Георгиев, М.** Физическа география на България. София, 1985.

7 **Гергов, Г., А. Георгиев и Ц. Цветков.** Използуване на слабопродуктивните земи. София, 1982.

8 **Янков, Р.** Популационна динамика и проблеми в развитието на Северна България. Велико Търново, 2014.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Гергов, Г., А. Георгиев и Ц. Цветков. Използуване на слабопродуктивните земи. София, 1982 [Gergov, G., A. Georgiev i Ts. Tsvetkov. Ispolzuvane na slaboproduktivnite zemi. Sofiya, 1982].

Георгиев, М. Физическа география на България. София, 1985 [Georgiev, M. Fizicheska geografiya na Balgariya. Sofiya, 1985].

Георгиева, С. Дефиниране на селските райони. – Проблеми на географията, 2018, 1-2, 35–51 [Georgieva, S. Definiране na selskite rayoni. – Problemi na geografiyata, 2018, 1-2, 35–51].

Иванов, Х. Развитие и усъвършенстване на регионалната политика на Европейския съюз. – Бизнес посоки, 2014, 1, 3–10 [Ivanov, H. Razvitie i usavarshenstvane na regionalnata politika na Evropeyskiya sayuz. – Biznes posoki, 2014, 1, 3–10].

Маринов, П. Природноресурсен потенциал в селските райони на Южен централен район. Пловдив, 2018 [Marinov, P. Prirodnoresursen potentsial v selskite rayoni na Yuzhen tsentralen rayon. Plovdiv, 2018].

Русева, С. и др. Методични подходи за определяне на почвените индикатори за дефиниране на земеделските райони в България с природни ограничения, различни от планинските. – Почвознание и агрохимия, 2020, 54/4, 82–95 [Ruseva, S. i dr. Metodichni podhodi za opredelyane na pochvenite indikatorii za definirane na zemedelskite rayoni v Bulgariya s prirodni ograniceniya, razlichni ot planinskite. – Pochvoznanie i agrohimiya, 2020, 54/4, 82–95].

Симеонов, Д. и Г. Петров. Регионални различия в селските райони с планински селища. – В: Сб. от Научна конференция „България, българите и Европа – мит, история, съвремие“, В. Търново, 1 ноември 2006. Ред. колегия: С. Дерменджиева и др. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2007, 215–228 [Simeonov, D. i G. Petrov. Regionalni razlichiya v selskite rayoni s planinski selishta. – V: Sb. Ot Nauchna konferentsiya „Balgariya, balgarite i Evropa – mit, istoriya, savremie“, V. Tarnovo, 1 noemvri 2006. Red. Kolegiya: S. Dermendzhieva i dr. Veliko Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 2007, 215–228].

Янакиева, И., С. Велев. Критерии за дефиниране на планинските необлагодетелствани райони. – Икономика и управление на селското стопанство, 2006, 51/2, 9–16 [Yanakiyeva, I., S. Velev. Kriterii za definirane na planinskite neoblagodetelstvani rayoni. – Ikonomika i upravlenie na selskoto stopanstvo, 2006, 51/2, 9–16].

Янков, Р. Популационна динамика и проблеми в развитието на Северна България. Велико Търново, 2014 [Yankov, R. Populatsionna dinamika i problemi v razvitiето na Severna Bulgariya. Veliko Tarnovo, 2014].

ИНТЕРНЕТ ИЗТОЧНИЦИ / INTERNET SOURCES

Нормативни документи:

Наредба за категоризиране на земеделските земи при промяна на тяхното предназначение [Naredba za kategorizirane na zemedelskite zemi pri promyana na tyahnoto prednaznachenie]. – <<https://www.lex.bg/laws/ldoc/-550455808>> (09.08.2021 г.)

Наредба за определяне на критериите за необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват [Naredba za opredelyane na kriteriite za neoblagodetelstvanite rayoni i teritorialniya im obhvat]. – <<https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135580801>> (10.08.2021 г.)

Наредба 14 от първи април 2003 г. за определяне на населените места в селски и планински райони [Naredba 14 ot parvi april 2003 g. za opredelyane na naselenite mesta v selski i planinski rayoni]. – <<https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135466072>> (10.10.2021 г.)

Постановление №25 от 20 февруари 2020 г. за изменение и допълнение на Наредбата за определяне на необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват, приета с Постановление №30 на Министерския съвет от 2008 г. [Postanovlenie №25 ot 20 fevruari 2020 g. za izmenenie i dopalnenie ta Naredbata za opredelyane na neoblagodetelstvanite rayoni i teritorialniya im obhvat, prieta s Postanovlenie №30 na Ministerskiya savet ot 2008 g.]. – <<https://www.ciela.net/svobodna-zona-darjaven-vestnik/document/2137200462/issue/6114/postanovlenie-%E2%84%96-25-ot-20-fevruari-2020-g-za-izmenenie-i-dopalnenie-na-naredbata-za-opredelyane-na-kriteriite-za-neoblagodetelstvanite-rayoni-i>>

teritorialniya-im-obhvat-prieta-s-postanovlenie-%E2%84%96-30-na-ministerskiya-savet-ot-2008-g-(dv-br-20-ot-2008-g> (13.09.2021 г.)

* * *

Доклад до Министерски съвет на Република България. Относно: Проект на Постановление на Министерския съвет за изменение и допълнение на Наредбата за определяне на критериите за необлагодетелствани райони и териториалния им обхват от 2008 г. [Doklad do Ministerski savet na Republika Balgariya. Otnosno: Proekt na Postanovlenie na Ministerskiya savet za izmenenie i dopalnenie na Naredбата за opredelyane na kriteriite za neoblagodetelstvani rayoni i teritorialniya im obhvat ot 2008 g.]. – <<https://www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=19690>> (10.10.2021 г.)

Европейска комисия. Развитие на селските райони [Evropeyska komisiya. Razvitie na selskite rayoni]. – <https://ec.europa.eu/regional_policy/bg/policy/themes/rural-development/> (13.09.2021 г.)

Национален стратегически план за развитие на селските райони (2007–2013 г.) [Natsionalen strategicheski plan za razvitie na selskite rayoni (2007–2013 g.)]. – <<https://www.migmomchilgrad.com/docs/NSP-2007-13-bg.pdf>> (11.09.2021 г.)

Регламент (ЕО) № 1257/1999 на съвета от 17 май 1999 г. относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския фонд за ориентиране и гарантиране на земеделието (ФЕОГА) и за изменение и отмяна на някои регламенти [Reglament (EO) № 1257/1999 na saveta ot 17 may 1999 g. otnosno podpomagane na razvitiето na selskite rayoni ot Evropeyskiya fond za orientirane i garantirane na zemedeliето (FEOGA) i za izmenenie i otmyana na nyakoi reglamenti]. – <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1999R1257:20040501:BG:PDF>> (11.09.2021 г.)

Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „Развитие на системите за обезщетяване на необлагодетелстваните райони след 2010 г.“ [Stanovishte na Evropeyskiya ikonomicheski i sotsialen komitet otnosno „Razvitie na sistemite za obezshtetyavane na neoblagodetelstvanite rayoni sled 2010 g.“]. – <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:044:0056:0059:BG:PDF>> (12.09.2021 г.)